

Sømarkedyssen

Dolmen

Neolithic Age

Dolmen

Sømarkedyssen-01

Den smukke Sømarke-dysse ligger hele 90 meter over havet lige øst for Sømarke by på det østlige Møn nær Møns Klint og dermed i det kuperede landskab kaldet "Høje Møn". Navnet giver sig selv efter dyssens nærhed til Sømarke by - som betyder "den yderste by ved søen".

Sømærke-dyssen ligger helt ud til bivejen 700 m. vest for Sømærke by. Her dyssekammeret, hvor dækstenen over kammergangen er overbroderet med skåltegn, set fra øst.

Dyssen er en såkaldt polygonal (mangekantet) runddyssse, hvoraf kun det afgravede gravkammer malerisk står tilbage i dag. Højen som i stenalderen omkring 3.400 f. Kr. omsluttede hele graven er for længst gravet bort og kun en forhøjning udenfor dyssens 7 store bæresten i gravkammeret og stenene fra den syd-syd-øst vendte gang er tilbage. Oprindeligt har højen i al fald gået op til underkant af den enorme dæksten over gravkammeret og omkring midten af den tilbageværende dæksten over gangen.

Fra Sømarke by viser skilte vej til dyssen.

Hvornår dyssen blev frilagt vides ikke. Da Nationalmuseet første gang beskriver dyssen i 1880, så den ud som nu og den fredes samme år gennem en frivillig overenskomst. Afgravningen er derfor af ældre dato og kæden af store randsten, som sikkert også oprindeligt omsluttede højen, forsvandt sikkert samtidig. Dyssens nære beliggenhed ud til vejen som gennem århundreder har passeret lige nord forbi dyssen har nok også gjort den til et let mål for både stenhugst og skattegravning.

Det smukke dyssekammer set fra vest.

Vi kender derfor ej heller til eventuelle fund fra dyssen og den må formodes at være blevet plyndret for al indhold i gammel tid, hvorunder også de opstablede tørmure mellem kammerets og gangens bæresten sikkert også forsvandt.

Vejen her genne tiden slidt sig dybt ned forbi dyssen. Her set fra vest med sten langs stien som sikkert stammer fra dyssen.

Det fortælles, at den store dæksten som ligger over gravkammeret engang blev spaltet af et lyn. Faktum er dog, at selv om stenen er flækket mangler næsten 1/4-del af stenens nordøst-side og den er tydeligvis afsprængt. Historien om et lynnedslag er vist mest et dække over tidligere tiders stenhugst hvorunder også ovenfor omtalte randsten blev helt fjernet.

Dyssekammer og fredningssten set fra øst.

Det som gør Sømarkedyssen specielt - ud over dens maleriske udseende og smukke beliggenhed - er, at der på oversiden af den atypiske, store dæksten, som dækker begge sæt bæresten i kammergangen, i følge Nationalmuseets beskrivelse er indhugget mere end 180 cirkulære fordybninger - såkaldte "skålgruber", - hvor af de største er omkring 5 cm. i diameter. Skålgruberne tilknyttes bronzealderens kult (1.700 - 500 f.Kr.) og er altså således i al fald 1.700 år yngre end Sømarke-dyssens opførelse.

Udenfor kammeret anses højen der omsluttende dyssen stadig. Her set fra øst.

Oversiden af kammergangens dæksten må altså have været synlig og tilgængelig på dette tidspunkt. De kultiske handlinger, som ligger bag indhugningen af skålgruberne, lader sig sjældent forklare rationelt. Skåltegnene er, som mange af bronzealderens helleristningsbilleder, fortsat en gåde. Traditionelt menes de at indgå i tidens frugtbarhedskult - for eksempel i forbindelse med jordens dyrkning eller menneskets eller dyrs forplantning.

Dyssekammeret set fra sydvest.

I forbindelse med et nyt registreringsprojekt af helleristninger på Møn er Sømarke-dyssen igen blevet undersøgt. Herunder blev dyssens utallige skålgruber optegnet og optalt og det viste sig at de tidligere registreringer langt fra omfattede alle skålgruber. I alt blev der således registreret 458 skålgruber på Sømarke-dyssen (se foto nedenfor). 10 tidligere ikke registrerede findes nær toppen på en af bærestenene i gravkammeret og på dækstenen over gravkammeret blev der fundet 3. På en sten i stenrækken som ligger langs stien vest for højen - og som sikkert er sten der oprindeligt indgik i dyssen - findes yderligere en skålgrube.

Sømærkedyssen ligger højt i landskabet. Her set fra nordvest.

Skåltegn optræder ved en lang række storstensgrave og sten ved gravhøje. I Vordingborg Kommune kan du for eksempel se dem ved bronzealderhøjen i Oreby Skov. Se også gravhøjen Mandbjerghøj vest for Randers.

Den store afsprængte dæksten over gravkammeret.

Vi finder næppe nogensinde et endegyldigt svar på disse magiske symboler fra en fjern fortid, men kan blot fascineres over at de stadig, efter mere end 3.000 år, ses på toppen af en sten i nutidens

menneskeprægede kulturlandskab.

Dyssen set fra sydøst ind gennem kammergangen.

Dækstenen er revnet - efter sigende efter et lynnedslag.

Kammergang med dæksten set fra nordvest.

Dækstenen over gangen med i alt 445 indhuggede skålgruber.

Kammergangens dæksten set fra top af kammerets dæksten mod sydøst.

Detalje af de utroligt flotte skålgruber på dækstenens overside.

Dækstenen over gangen med opmalede skåltegn. Foto venligst udlånt af Prøhl / Milstreu

Et kig inde fra gravkammeret ud gennem kammergangen.

Dækstenen hviler på toppen af kammerets bæresten, men de øvrige tømure og indskudte sten som lukkede kammeret mangler.

Somarkedyssen-02

Somarkedyssen-03

Somarkedysse-04

Somarkedysse-05

Access

- I Magleby på østsiden af Møn drejes der fra Klintevej (vej 287, Stege - Møns Klint) mod nord ad Sømarkevej til Sømarke.
- I Sømarke by drejes vestover ad den 1. vej til højre "Stendyssevej".
- Følg vejen ca. 700 og parker hensynsfuldt i vejsiden ved dysse, som ligger ret ud til sydsiden af vejen.

Faciliteter

- Informationsskilt ved dysse.
- Afstand til fortidsminde: 25 m.

Særlige forhold

- Adgang er kun tilladt på friarealet og stierne ved og omkring dysse.
- Hunde skal føres i snor.
- Iagttag de dårlige oversigtsforhold på stedet

VIDEO

Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=jRiTR79U8Qo>

Related literature

Fortidsminder i Danmark – *Henning Dehn-Nielsen (Sesam, 1999)*

356 Oldtidsminder på øerne – *Henning Dehn Nielsen (Gyldendal, 1977)*

Vejviser til Danmarks Oldtid – *Ingrid Falktoft Andersen (Wormianum, 1994)*

Gravhøje og gravfund fra stenalderen i Danmark – *A. P. Madsen (Gyldendalske Boghandel, 1896)*

Danmarkshistorien bind 1-2, Stenalderen – *(Sesam, 1981-84)*

Klekkendehøj og Jordehøj - restaureringer og undersøgelser 1985-1990 – *Torben Dehn m.fl. (Nationalmuseet Skov- og Naturstyrelsen, 2000)*

Danmarks Oldtid, Stenalderen – *Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)*

Stendysse - Arkitektur og funktion – *Palle Eriksen & Niels H. Andersen (Jysk Arkæologisk Selskab, 2014)*

Practical Information

ADDRESS

4791 Borre, Zealand

OWNERSHIP

Privately owned

GPS

54.991110, 12.500998

UTM

E723956 N6099409